

TRANSPACIFIČKI¹ PROCESI EKONOMSKE INTEGRACIJE

Dejana Gajinov

Centar za globalni ekonomski razvoj, Beograd, Srbija

✉ dgajinov@yahoo.com

UDK
339.922(73)
(5-12)
Pregledni
rad

Apstrakt: Azijsko-pacifički (A-P) region je danas najvažniji region u svetu sa stanovišta dugoročnog ekonomskog rasta. On je takođe mesto izuzetno važnih rivalstava ili partnerstava – ili oba – između Kine i SAD. Snažna ekspanzija trgovine, investicija i drugih ekonomskih veza u okviru A-P regiona je stimulisala proces ekonomske integracije. Mreža bilateralnih i regionalnih sporazuma o slobodnoj trgovini se dramatično povećala poslednjih godina, povezujući gotovo sve velike trgovačke zemlje u regionu sa jednim izuzetkom: ni SAD, ni Kina nisu postale članice aranžmana o slobodnoj trgovini koji uključuje onu drugu zemlju. Rad ispituje obim, principe i karakteristike ekonomskih odnosa i saradnje u A-P regionu. Obraduju se pitanja kompatibilnosti azijskih napora u smeru regionalne integracije sa otvorenim multilateralnim trgovinskim sistemom na svetskom nivou. Rad, takođe, procenjuje promene u dinamici regionalne integracije i njene buduće izglede. U tom smislu, danas su se u A-P regionu profilisala dva puta ka formiranju Azijsko-pacifičke zone slobodne trgovine (FTAAP): azijski, zasnovan na Udruženju zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN), odnosno Regionalnom sveobuhvatnom ekonomskom partnerstvu (RCEP) i transpacifički, zasnovan na Transpacifičkom partnerstvu (TPP).

Primljeno:
22.09.2015.
Prihvaćeno:
23.03.2016.

Cljučne reči: ekonomska integracija, Azijsko-pacifički region, otvoreni regionalizam, ASEAN, EAC, RCEP, APEC, TPP, FTAAP.

JEL klasifikacija: F150

1. Uvod

Rast azijskih novoindustrijalizovanih zemalja (NiZ) i transpacifičke ekonomske međuzavisnosti, premeštanje svetske ekonomske moći iz Evrope i Atlantika ka Azijsko-pacifičkom (A-P) regionu, kao i promenjen status Japana, Kine i SAD u svetskoj privredi su stvorili nov fokus u međunarodnim ekonomskim odnosima.

¹ Pojmovi transpacifički i azijsko-pacifički se u literaturi koriste kao sinonimi.

„Podaci pokazuju da je A-P region najdinamičniji region u svetskoj privredi danas” (Goeltom, 1997, str. 279), jer dominira u ekspanziji svetske međuregionalne trgovine što mu daje novu težinu i uticaj u međunarodnom sistemu. Tokom perioda 1965-1987, učešće A-P regiona u svetskoj trgovini je poraslo sa 30% na blizu 37%. Učešće A-P regiona u ukupnom svetskom izvozu je raslo stabilno, sa 11,3% 1963. na 12,6% 1968, 15,4% 1973. i 16,2% 1977. Prema podacima ESCAP-a, A-P region danas (2012. g.) učestvuje sa 37% u svetskom robnom izvozu i 36% u svetskom robnom uvozu, dok je njegovo učešće u svetskoj trgovini uslugama poraslo sa 21% 2002. na 28% 2012. godine.

Ekonomska definicija *A-P regiona* podrazumeva pored zemalja regiona Istočne Azije² (IA) i SAD, Kanadu, Rusiju, Australiju, Novi Zeland, zemlje Latinske Amerike (LA) čije obale izlaze na Pacifik, kao i sve manje zemlje koje se graniče sa Pacifičkim okeanom. „Polazeći od jedne široko shvaćene definicije Pacifičkog basena, koga čine zemlje Azijskog i Američkog kontinenta čije se obale nalaze na Pacifiku, treba naglasiti da se radi o površini većoj od 65 miliona km² i tržištu koga čini polovina stanovništva sveta” (Gajinov, 1997, str. 538). Ekonomska i socijalna Komisija za Aziju i Pacifik (ESCAP) navodi da A-P region čini 58 zemalja.

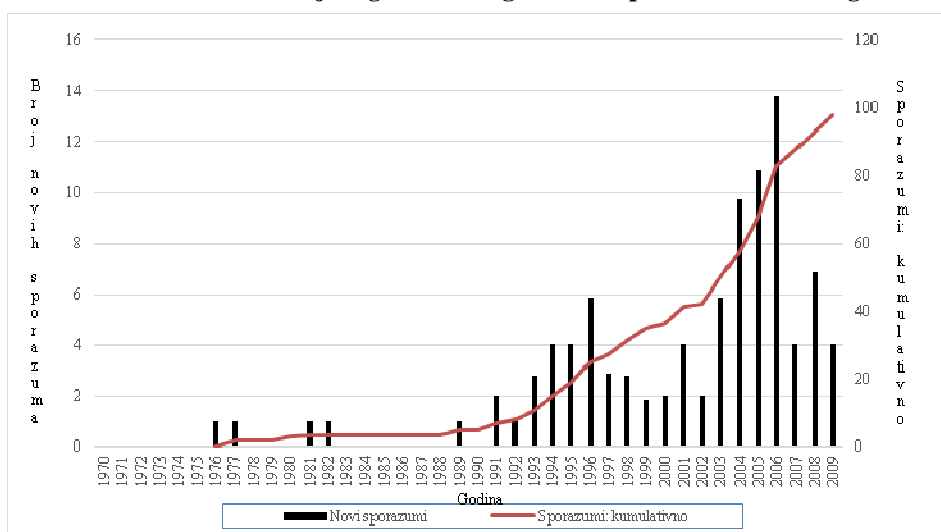
Ne iznenađuje nedostatak unutarregionalne ekonomske saradnje u prošlosti, zbog značajnih razlika među ovim zemljama u pogledu nacionalne istorije, kulture, veličine stanovništva, nivoa privrednog razvoja, ekonomskog sistema i dr. Ipak, interes za učešćem u regionalnoj saradnji koja bi uključila zemlje celokupnog Pacifičkog basena postoji već decenijama. „Međutim, ovo šire članstvo je suviše diversifikovano i sa konfliktnim interesima. Zajednički cilj je suviše opšti da bi bio operativan. Mnogi autori smatraju da rešenje može biti vrsta organizacije kakvu predstavlja Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), služeći kao forum za raspravljanje o pitanjima trgovine u regionu. Međutim, to ne može biti supstitut za mnogo tešnje povezanu grupu koja ima precizno definisan zajednički interes” (Yang, 1994, str. 30). Neki autori „glavnu prepreku bližoj ekonomskoj integraciji pre svega pripisuju političkim faktorima“ (Yip, 2001, str. 106). S druge strane, najvažniji kohezioni faktor predstavlja pojava regionalizma ili trgovinskih blokova.

Azijsko-pacifičke zemlje se, kako ističe Fujioka, opiru protekcionizmu i zagovaraju sistem liberalne trgovine na globalnom nivou. „Mere koje uključuju povećanu otvorenost na multilateralnoj bazi mogu učiniti mnogo u ohrabivanju unutarregionalne trgovine. Takav *evolutivni pristup* bi omogućio različitim grupacijama - ASEAN Zoni slobodne trgovine (AFTA), Severnoameričkom

² Ekonomska definicija regiona Istočne Azije obično podrazumeva privrede Severoistočne Azije: Japan, R. Koreju i Tajvan, ali u poslednje vreme i Kinu, kao i članice Udruženja zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN).

sporazumu o slobodnoj trgovini (NAFTA) i Azijsko-pacifičkoj ekonomskoj zajednici (APEC) - da koegzistiraju sa minimalnim negativnim efektima ili konfliktima. Primenjeno na transpacifičku ili azijsko-pacifičku ekonomsku saradnju bilo bi tačnije usvojiti pojam *evolutivne integracije* da bi se osvetlili prirodni procesi putem kojih dolazi do integracije. Evolutivna integracija se odnosi na sveobuhvatno procenjivanje bilateralnih, plurilateralnih i multilateralnih inicijativa, uključujući kako ekonomsku kooperaciju koju predvodi privatni sektor, tako i procese koje podstiče ekonomska politika države” (Gajinov, 2002, str. 83). Dispariteti među zemljama regiona daju argument protiv uspostavljanja formalne integracione grupacije, odnosno ekonomska saradnja bi trebalo da se podstiče pristupom *korak-po-korak*.

Grafikon 1. Umnožavanje regionalnih trgovinskih sporazuma u A-P regionu

Izvor: Asia-Pacific Trade and Investment Agreement Database.

Danas su se u A-P regionu profilisala dva puta ka punoj regionalnoj integraciji: jedan *azijski*, zasnovan na Udruženju zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN), odnosno Regionalnom sveobuhvatnom ekonomskom partnerstvu (RCEP) i drugi, *transpacifički*, zasnovan na Transpacifičkom partnerstvu (TPP). Dva puta imaju sličnosti i razlike. Ipak, razlike pre svega predstavljaju pragmatično prilagođavanje tekućim političkim i ekonomskim uslovima.

„Do avgusta 2013. godine. potpisana su čak 223 sporazuma o preferencijalnoj trgovini između privreda A-P regiona, od kojih je 150 na snazi, a ostali u različitim etapama pregovaranja” (UNESCAP, 2013, str. 68). Jasno se uočava preferencija ka bilateralnim sporazumima, kojih je, u istom periodu, potpisano 118. Pored toga, postoji 15 plurilateralnih trgovinskih sporazuma sa

prosečno 8,1 zemljom po sporazumu. Većina plurilateralnih sporazuma je subregionalna. Ovo razmnožavanje bilateralnih (i drugih) sporazuma doprinosi njihovom višestrukome preklapanju, odnosno pojavi fenomena poznatog kao *činijska špageta*.³ Više od polovine svih trgovinskih sporazuma koji su na snazi između A-P privreda se odnosi na zone slobodne trgovine za robnu trgovinu, dok gotovo 30% podrazumeva slobodnu trgovinu kako dobrima, tako i uslugama. Samo 2% svih sporazuma su carinske unije. „Zemlje postaju sve kreativnije u naporu da svojim sporazumima daju različit naziv umesto sporazuma o slobodnoj trgovini. Kao rezultat, mnogi sporazumi se nazivaju sporazumima o ekonomskom i/ili sveobuhvatnom partnerstvu što treba da ukaže na nameru o angažovanju u široj integraciji... Međutim, trenutna brzina liberalizacije ostaje spora i obuhvatnost niska. Prosečni rok za liberalizaciju carina je 5-7 godina među zemljama u razvoju (ZUR) i 10 godina za najmanje razvijene zemlje članice” (UNESCAP, 2013, str. 70).

2. Unutarregionalna trgovina

Značajnu dimenziju za razumevanje transpacifičkih procesa ekonomske integracije predstavlja ogromno povećanje unutarregionalne trgovine u A-P regionu.

Unutarregionalna trgovina u A-P regionu je od početka 1970-ih godina rasla brže nego svetska trgovina: po podacima MMF-a, dvosmerna trgovina između Evrope i Severne Amerike, izražena u dolarskoj vrednosti, se povećala nešto više od 6 puta; između Japana i Severne Amerike blizu 10 puta; između Japana i NiZ IA 11 puta; i između Severne Amerike i zemalja severnoistočne Azije za čak 48 puta. „U 1980-im godinama obim transpacifičke trgovine je nadmašio obim transatlantske trgovine” (Chaponniere, 1997, str. 183) po prvi put, što je označilo početak *Pacifičke ere*.

O ekspanziji unutarregionalne trgovine u A-P regionu svedoči kako njen apsolutni nivo (841 mlrd. USD 1990. godine, 1.580 mlrd. USD 2000. godine, i 6.963 mlrd. USD 2012), tako i rast njenog učešća u ukupnoj trgovini ovog regiona sa 34% 1986. na 45% 1990, 50% 2003. i 56% 2011. Prema podacima ESCAP-a, očekuje se rast unutarregionalnog izvoza sa 3.100 mlrd. USD na 6.300 mlrd. USD 2016. godine.

Postoji ogroman potencijal za rast unutarregionalne trgovine A-P regiona zasnovan na razlikama u relativnoj obdarenosti prirodnim resursima, radom i kapitalom koje sugerišu veliku komplementarnost između Australoazije i Severne Amerike, s jedne i IA, naročito Japana i NiZ IA, s druge strane. Međutim, nažalost, postoje stare i nove barijere koje sprečavaju realizaciju

³ Pojam *činijska špageta* je uveo Bhagwati početkom 90-tih godina. Odnosi se na problem preklapanja pravila višestrukih sporazuma o slobodnoj trgovini kojima pojedine zemlje pripadaju.

potencijalnih koristi od trgovine između azijsko-pacifičkih zemalja. Glavne instance visokih zaštitnih mera se nalaze u sektorima koji brzo gube komparativne prednosti.

Stoga, na kratak rok fokus bi trebalo da bude na eliminisanju barijera koje još uvek postoje usprkos brojnim sporazumima o slobodnoj trgovini među azijsko-pacifičkim privredama. U tom smislu, „stvoren je nekoliko različitih modela liberalizacije trgovine, uključujući *panazijsko-pacifičku* eliminaciju carina, *ASEAN+6* eliminaciju carina i *multilateralnu* liberalizaciju trgovine u okviru Svetske trgovinske organizacije (STO)” (Ratnayake, Mikic, 2009, str. 7).

3. Unutarregionalni finansijski tokovi

A-P region, i posebno, subregion IA su od početka 1980-ih godina postali najdinamičniji regioni u smislu profitabilnih investicionih mogućnosti u industriji i uslugama. „To je dovelo do povećanja učešća A-P regiona u ukupnim stranim direktnim investicijama (SDI) u svetu sa 7% na 12% tokom perioda 1980-1993. godina i sa 30% na 49% u ukupnim SDI u ZUR u istom periodu” (Kerk, 1997, p. 15). SDI među azijskim zemljama čine gotovo polovinu ukupnih priliva stranog kapitala A-P regiona, pri čemu posebno rastući trend pokazuju unutar-ASEAN SDI. Upravo je ovo povećanje investicija promovisalo međuzavisnost kao ključni faktor u privrednom razvoju regiona.

Međutim, iako unutarregionalni finansijski tokovi rastu, njihov apsolutni nivo je još uvek relativno nizak. To je još tačnije u slučaju unutarregionalnog kretanja portfolio kapitala.

Finansijska integracija je verovatno najslabija od svih komponenti regionalne integracije (dobra, usluge, rad i kapital). Saglasno tome, podaci o drugim aspektima regionalne integracije su raspoloživiji u odnosu na podatke o finansijskoj integraciji.

4. Koncept otvorenog regionalizma

Koncept otvorenog regionalizma je bio artikulisan Prvom konferencijom Saveta za pacifičku ekonomsku saradnju (PECC) 1980. godine i Prvim ministarskim sastankom APEC-a 1989. godine, kao ideal za budući razvoj ekonomskih odnosa u A-P regionu. Minimalna interpretacija otvorenog regionalizma implicira da on uključuje regionalnu liberalizaciju trgovine bez nanošenja štete drugim zemljama. Otvoreni regionalizam uključuje tržišnu integraciju, kao i integraciju koja je olakšana državnom politikom u meri u kojoj to ne uključuje diskriminaciju u odnosu na zemlje nečlanice. Kako ističe Garnaut, koncept otvorenog regionalizma može, u principu, da pomiri umnožavanje regionalnih

sporazuma sa multilateralnim sistemom, s tim što ipak postoji veliki prostor između mogućnosti i realizacije.

Ruggiero je istakao da postoje 2 interpretacije otvorenog regionalizma. „Prva se zasniva na pretpostavci da bilo koja zona preferencijalne trgovine može biti konzistentna sa zahtevima multilateralnog sistema. To bi značilo da takve zone mogu u isto vreme biti kompatibilne sa pravilima Svetske trgovinske organizacije i preferencijalne po svojoj prirodi, što znači da bi bile izuzetak od klauzule najpovlašćenije nacije koja je bazni princip multilateralnog sistema. ...Danas, sa umnožavanjem regionalnih grupacija, izuzetak može postati pravilo i to bi značilo rizik u obliku kompletne promene sistema. Druga interpretacija... je prisutna u okviru APEC-a ili Zajedničkog tržišta Južnog roglja (MERCOSUR). Po ovom scenariju, postepena eliminacija unutrašnjih barijera trgovini u okviru regionalne grupacije će biti primenjena po više ili manje istoj stopi i po istom rasporedu kao i smanjenje barijera u odnosu na nečlanice. To bi značilo da će regionalna liberalizacija biti generalno konzistentna ne samo sa pravilima STO, već takođe... sa principom najpovlašćenije nacije” (Garnaut, 1996, str. 3).

Pomenute alternative vode ka vrlo različitim rezultatima. U prvom slučaju, to je podela sveta trgovine u dve ili tri interkontinentalne preferencijalne zone, pri čemu bi svaka imala sopstvena pravila i sopstvenu trgovinu unutar zone, sa spoljnim barijerama u odnosu na druge blokove. Druga alternativa teži postepenoj konvergenciji na bazi pravila i principa svih glavnih regionalnih grupacija što vodi ka globalno slobodnom tržištu sa međunarodno dogovorenim pravilima i disciplinom koje se primenjuju na sve.

Budući da jačanje regionalnih trgovinskih blokova može ugroziti multilateralna pravila, koncept otvorenog regionalizma može da pomiri ova kretanja sa održavanjem multilateralnog sistema.

5. Inicijative o transpacifičkoj zoni slobodne trgovine

Drysdale i Patrick ističu da je ideja o zajednici zemalja A-P regiona, povezanih u određenom obliku regionalnim sporazumom, počela da se pojavljuje sredinom 1960-ih godina. Soesastro navodi da je japanski predlog o Pacifičkoj zoni slobodne trgovine (PAFTA) iz 1966. g., koja bi se sastojala od 5 razvijenih pacifičkih zemalja kao punopravnih članica i ZUR IA kao pridruženih članica, prvenstveno bio reakcija na formiranje Evropske ekonomske zajednice (EEZ). PAFTA je inicirala sazivanje Pacifičkog foruma za trgovinu i razvoj (PTDF) 1968. i Saveta za pacifičku ekonomsku saradnju (PECC) 1980. godine.

Najznačajniji faktor koji je delovao protiv prvobitnog predloga o PAFTA su bili globalni interesi SAD koje nisu mogle da učestvuju u diskriminatornim regionalnim trgovinskim aranžmanima, jer bi to bilo nekompatibilno sa

njihovim statusom u svetskoj trgovini u to vreme. Pored toga, nije bilo verovatno da bi ASEAN zemlje prihvatile članstvo u ovoj zoni usprkos privlačnosti slobodnog pristupa severnoameričkom i australoazijskom tržištu. Uz to Arndt ističe da su tzv. razvijene pacifičke zemlje ili *Pacifička petorka* (SAD, Kanada, Australija, Novi Zeland i Japan) uključivale zemlje različite veličine i bez onog stepena integracije koji je potreban da bi se smanjivanje zaštitnih mera u okviru grupe učinilo politički i ekonomski ostvarljivim. Sve u svemu, PAFTA je bila nepoželjna čak i da je bila praktična mogućnost, zato što bi postavila barijere tržišno orijentisanim reformama.

Kako ističe Garnaut, SAD su krajem 1980-ih godina promenile trgovinsku diplomatiju zasnovanu na uslovnom pristupu najpovlašćenije nacije iznevši predlog o nekoj vrsti *zone slobodne trgovine* između SAD i zapadnopacifičkih zemalja. Američki predlog nije imao za cilj formiranje pacifičke zone slobodne trgovine već pre uspostavljanje bilateralnih aranžmana SAD sa pojedinim zapadnopacifičkim zemljama na različitoj osnovi od, i odvojeno od američkih bilateralnih odnosa sa Japanom. „Oslanjanje na *specifični reciprocitet* kao vodeći princip... je postajalo sve jače u SAD tokom ovog perioda. Specifični reciprocitet (koji se odnosi na brižljivo uravnoteženje koristi u obračunima zemlja po zemlja i sektor po sektor) stoji nasuprot nesigurnim koristima od *difuznog reciprociteta* (koji je uzidan u GATT-ov sistem)” (Garnaut, 1996, str. 172).

Do pre nekoliko godina Azijsko-pacifički forum za ekonomsku saradnju (APEC) je bio najambicioznija inicijativa u transpacifičkim procesima ekonomske integracije. Međutim, „kako Calvert ukazuje, APEC je grupacija koja tek treba da obezbedi organizacionu imenicu koju bi pratila 4 prideva koja čine njegovo ime. Ono što drži zajedno takvu panpacifičku grupu, tvrdi on, je procena, ili bar prihvatanje, određenog imenitelja zajedništva u regionalnim ekonomskim interesima” (Lele, 1996, sl. 14).

APEC je formiran 1989. g. i predstavlja organizaciju čiji je cilj stvaranje Azijsko-pacifičke zone slobodne trgovine (FTAAP) do 2020. g. Sastoji se od 21 zemlje članice, sa stanovništvom koje broji više od 2,8 mlrd. ljudi (39,6% svetskog) i ukupnim BDP-om od oko 42.000 mlrd. USD, odnosno na ovu regionalnu grupaciju otpada gotovo 53% svetskog BDP-a, kao i 50% svetske trgovine (2013. godine). Kada je APEC bio uspostavljen, prosečna carinska stopa u regionu je iznosila 16,9%, da bi 2010. g. bila smanjena na 5,8%. Sledstveno tome, unutar-APEC robna trgovina je porasla sa 1.700 mlrd. 1989. g. na 9.900 mlrd. 2010. i 11.000 mlrd. 2011. godine. Na taj način, učešće unutarregionalne trgovine u ukupnoj trgovini članica je iznosilo čineći 67% 2011, što predstavlja smanjenje u odnosu na 72,2% 2000. godine. Trend rasta je zabeležen u unutar-APEC trgovini uslugama.

APEC je trebalo da predstavlja „neformalni forum za dijalog, zasnovan pre na neformalnim nego na obavezujućim sporazumima” (Tarmidi, 2013, str. 159-60), bez formiranja trgovinskog bloka. Stoga je do 1994. godine, APEC karakterisala prilično labava organizacija (što je bio uslov da članice ASEAN-a uzmu učešća u APEC-u).

APEC je 1994. na Samitu u Bogoru transponovao viziju *otvorenog trgovinskog sistema* u vrlo ambiciozan cilj *slobodne trgovine i investicija* u regionu do 2010. za ekonomski razvijene članice, odnosno 2020. za članice koje su još uvek u procesu razvoja. Međutim, u okviru A-P regiona, postoji duboka i principijelna podela u pogledu odgovarajućeg i preciznog sadržaja *slobodne trgovine*, trgovinske politike prema trećim zemljama, kao i praktičnosti i poželjnosti različitih sredstava i brzine napretka ka slobodnoj trgovini. Takođe, treba istaći da nije bila definisana razlika između RZ i ZUR, da je „Malezija dodala Deklaraciji napomenu da datum 2020. godine nije obavezujući, kao i da su Japan i R. Koreja bili nezadovoljni zbog isključivanja poljoprivrede iz APEC-ovih agendi“ (Fernandez Jilberto & Mommen, 1996, str. 22). Australija i SAD su želele da smanjenja carina u okviru APEC-a idu dalje i brže od onih koja su već dogovorena u okviru GATT-a, dok su Japan i Tajland želeli da STO odredi brzinu. Naročito je Japan naglasio da liberalizacija ne sme da nanese štetu siromašnijim članicama APEC-a. „Asimetrija pristupa širom Pacifika nosi dve velike praktične implikacije za realizaciju APEC obaveza u domenu slobodne trgovine. Prvo, uspeh će zavisi od kontinuirane značajne liberalizacije trgovine u zapadnopacifičkim privredama, tako da SAD mogu da vide svoju buduću liberalizaciju kao recipročni korak koji je već učinjen negde drugde. Drugo, uspeh je mnogo verovatniji ako se obavezivanjima APEC-a pridruže drugi, naročito EU, tako da se severnoamerička liberalizacija u okviru APEC-a posmatra u okviru šireg reciprociteta” (Imada-Iboshi, 1995, str. 142).

Mogućnost da APEC ostane relevantan faktor u A-P regionu je neizvesna. Prvo, na delu je umnožavanje konkurentnih ekonomskih i političkih organizacija, i brojnih bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini. Tu se ubrajaju predlozi o stvaranju Transpacifičkog partnerstva (TPP), Istočnoazijske zajednice (EAC), odnosno Regionalnog sveobuhvatnog ekonomskog partnerstva (RCEP) i Azijsko-pacifičke zone slobodne trgovine (FTAAP). Drugo, različitost članica APEC-a komplikuje proces pregovora. Različiti interesi i prioriteti, naročito između glavnih pacifičkih privreda, Kine, Japana i SAD, su doveli do konkurentnih vizija o ulozi APEC-a. Treće, spora primena ciljeva iz Bogora: budući da je krajnji rok za slobodnu trgovinu i investicije između razvijenih članica APEC-a 2010. prošao bez ispunjenja tog cilja, trgovinska liberalizacija koja bi uključila sve članice do 2020. godine je blokirana i verovatno neće napredovati u bliskoj budućnosti. Konačno, svetska ekonomska recesija je smanjila interes za slobodnom trgovinom, primoravajući APEC da više vremena provodi u borbi protiv protekcionizma nego u

promovisanju liberalizacije. „Ako se TPP ili EAC razviju u važeću opciju za slobodnu trgovinu u A-P regionu, APEC bi lako mogao da iskoristi ove sporazume kao primer za dalju ekspanziju. Njegova jačina leži u većoj institucionalizaciji u odnosu na ove dve druge grupacije, a takođe je od esencijalnog značaja široko članstvo tako da bi mogao da obezbedi potrebni zamajac za ostvarenje Azijsko-pacifičke zone slobodne trgovine kao dugoročan cilj” (Aggarwal & Volberding, 2010, str. 13).

6. Transpacifičko partnerstvo – TPP

Jednu od najnovijih inicijativa o stvaranju zone slobodne trgovine u A-P regionu predstavlja Transpacifičko partnerstvo (TPP). TPP predstavlja proširenje Sporazuma P-4 (poznatog i kao Transpacifičko strateško ekonomsko partnerstvo - TPSEP) iz 2005. godine koji je povezo Singapur, Brunej, Novi Zeland i Čile u zonu slobodne trgovine. Krajem 2009. godine, SAD su otpočele pregovore o proširenju P-4 koji su pored ove zemlje uključili Vijetnam, Australiju i Peru. Kasnije su se pridružili Malezija, Japan, Kanada i Meksiko. Tajvan, R. Koreja, Tajland, Indonezija, Filipini, Laos, Bangladeš, Indija, Kostarika i Kolumbija su takođe izrazili interes za pristupanjem. Pridruživanje drugih zemalja LA pregovorima o TPP-u nije verovatno, s tim da bi u tom slučaju prioritet trebalo da dobiju članice Pacifičke alijanse.⁴ Sve članice TPP-a su i članice APEC-a.

Zemlje članice TPP-a, koje trenutno pripadaju sporazumu, su ostvarile robnu trgovinu u vrednosti od 1.500 mlrd. USD 2012. g. i trgovinu uslugama u vrednosti od 242 mlrd. USD 2011. g. TPP učestvuje sa gotovo 40% u svetskom BDP-u i 26% u svetskoj trgovini, što ga čini gotovo istovetnim po veličini Transatlantskom trgovinskom i investicionom partnerstvu (TATIP), drugom ogromnom trgovinskom sporazumu koji se pojavio 2013. godine. (tabela 1). Zajednička carinska stopa sada iznosi 4,43%, što je niže nego u APEC-u i RCEP-u.

Kako navode Aggarwal i Volberding (2010), TPP predstavlja najdinamičniju alternativu APEC-u. S jedne strane, TPP bi mogao da stvori blok slobodne trgovine koji nadmašuje APEC po autoritetu i uticaju. Njegova rastuća ekspanzija bi mogla polako da uključi druge azijsko-pacifičke zemlje u veću zonu slobodne trgovine, erodirajući na taj način još više ekonomsku relevantnost APEC-a. S druge strane, TPP bi mogao da obezbedi neophodan primer za prevazilaženje zastoja u ostvarenju APEC-ovih ciljeva. Budući da TPP-u nedostaje visok nivo institucionalizacije, APEC bi mogao da obezbedi neophodan forum za pregovore, primenu i ekspanziju ugovora o slobodnoj

⁴ Članice Pacifičke alijanse su Čile, Kolumbija, Meksiko i Peru. Kostarika i Panama su posmatračni od početka, a zahtev Paragvaja za članstvo se još uvek razmatra.

trgovini. Ne treba zaboraviti da, kako navodi Williams, APEC posmatra sebe kao *inkubator* Azijsko-pacifičke zone slobodne trgovine (FTAAP) i podržava TPP kao korak u ostvarenju tog cilja.

Mnogi analitičari posmatraju pojavu TPP-a kao posledicu neuspeha APEC-a u stvaranju FTAAP. Postoje tri razloga za takav stav. Prvo, brzina liberalizacije je veoma spora. Neuspeh u ispunjenju Ciljeva iz Bogora je znak neuspeha APEC-ove FTAAP. Drugo, članice APEC-a su vrlo raznolike u smislu nivoa privrednog razvoja, što vodi teškoćama u postizanju konsenzusa. Štaviše, sistem donošenja odluka konsenzusom u APEC-u je problem sam po sebi. Treće, nedostatak institucionalne stabilnosti. „Ako se članice snažno ne slažu o domaćem ekonomskom i u političkom upravljanju, onda nije verovatno da će biti uspostavljena zdrava regionalna institucija“ (Powers, Goertz, 2011, str. 2401). To je očigledno slučaj sa APEC-ovom FTA (FTAAP) u smislu neslaganja između SAD i Kine u pogledu uloge državnih preduzeća u privredi ili političke tenzije između Japana i Kine koja je zaustavila ASEAN+3, kao i dalji razvoj Chiang Mai inicijative.

S druge strane, TPP je gotovo potpuna suprotnost APEC-ovim slabostima. TPP članice su na sličnim etapama privrednog razvoja, ideološki aspekt je konvergentan što čini institucije stabilnijim; raspon koji trgovinski sporazum pokriva je širi; i što je još značajnije očekuje se da će TPP inicirati godišnje prihode na nivou od 295 mlrd. USD.

Međutim, pojedini autori tvrde da TPP nije posledica neuspeha APEC-a. Oni navode sledeće činjenice u odbranu svog stava. Prvo, iako je napredak ka FTAAP prilično spor, ipak je došlo do smanjenja carina i necarinske barijere su značajno smanjene. Drugo, TPP nije supstitucija za APEC; TPP je pre komplementaran sa APEC-ovom FTAAP. Naime, TPP je stvoren sa namerom izgradnje zone slobodne trgovine *visokog standarda* i uključuje veliki broj pitanja koja su još uvek izazov mnogim članicama APEC-a, kao što su javne nabavke, zaštita intelektualne svojine i zaštita prirodne sredine.

Ipak, bez obzira na mogućnosti (sadržaj grupacije još uvek nije finaliziran), postoji skepsa u pogledu rezultata TPP-a u neposrednoj budućnosti. Prvo, iako bi se očekivalo suprotno, učešće unutarregionalne trgovine u ukupnoj trgovini članica se smanjuje: sa 48,1% 2000. godine. na 38,1% 2011. godine.

Drugo, postoji snažno neslaganje o tome kako uključiti postojeće sporazume o slobodnoj trgovini u TPP. Problem je najuočljiviji u slučaju 2 integracione grupacije: Pacifičke alijanse i ASEAN-a. „Mnoge od članica TPP-a već imaju potpisane sporazume o slobodnoj trgovini jedna sa drugom. Takođe, mnoge imaju trgovinske sporazume sa partnerima za koje se ne očekuje da se pridruže TPP-u. U LA, neke zemlje sa postojećim snažnim transpacifičkim trgovinskim vezama su u pregovorima; druge nisu. Takođe se smatra da TPP, kako je trenutno zamišljen, može da ometa postojeće unutarameričke integracione

aranžmane, odnosno da neke zemlje i trgovinske blokove u potpunosti izostavi” (Kotschwar & Schott, 2013, str. 81). U slučaju Pacifičke alijanse problem se rešava produblјavanјem veza sa zemljama na Zapadnoj hemisferi sa kojima su već potpisani sporazumi o slobodnoj trgovini, uključujući SAD.⁵ Problem sa članicama ASEAN-a se rešava putem paralelnog pregovaranja o RCEP-u.

Tabela 1. Ekonomski indikatori privreda članica TPP

	Stanovništvo		BDP		BDP p/c (USD)	Trgovina	
	(mil.)	(%)	(mlrd. USD)	(%)		(mlrd. USD)	(%)
Brunej	0,4	0,0	17,0	0,0	41.126,6	17,0	0,0
Malezija	29,2	0,4	305,0	0,4	10.432,1	424,0	1,1
Singapur	5,3	0,1	274,7	0,4	51.709,5	788,1	2,1
Vijetnam	88,8	1,3	155,8	0,2	1.755,2	228,4	0,6
Japan	127,6	1,8	5959,7	8,2	46.720,4	1.684,4	4,6
Australija	22,7	0,3	1532,4	2,1	67.555,8	517,8	1,4
Novi Zeland	4,4	0,1	167,3	0,2	37.749,4	75,6	0,2
SAD	313,9	4,5	16.244,6	22,4	51.748,6	3.882,7	10,5
Kanada	34,9	0,5	1.821,4	2,5	52.219,0	929,7	2,5
Meksiko	120,8	1,7	1.178,1	1,6	9.748,9	751,4	2,0
Čile	17,5	0,2	269,9	0,4	15.452,2	158,1	0,4
Peru	30,0	0,4	203,8	0,3	6.795,8	88,2	0,2
TPP ukupno	795,5	11,3	28.129,8	38,8	32.751,1	9.545,2	25,8

Izvor: World Bank, World Development Indicators, 2014.

Treće, postoji nesigurnost u pogledu toga kako će TPP zemlje da vode pregovore o liberalizaciji trgovine: bilateralno ili plurilateralno. SAD su predložile da svaka članica pregovara bilateralno, dok Australija, Novi Zeland i Singapur favorizuju plurilateralan pristup.

Četvrto, kao i ASEAN, TPP rizikuje izostavljajući druge velike A-P privrede. Osim SAD i Japana, ostali učesnici su relativno male privrede. Bhagwati ističe da su mnoge od tekućih odredbi TPP-a stvorene da isključe Kinu.

Međutim, ni sama Kina nije mnogo zainteresovana za priključenje, jer TPP doživlјava kao loše prikriven američki pokušaj da ponovo stekne svoj uticaj u regionu, preferirajući alternativne grupacije kao što su ASEAN+3 i RCEP.

⁵ Iako trenutno ne postoji zajednički pristup pregovorima sa azijskim zemljama, članice Pacifičke alijanse su angažovane u pregovorima sa azijskim privredama kako sledi: Čile i Peru su potpisale sporazume sa Kinom i R. Korejom, Čile i Meksiko pregovaraju o zoni slobodne trgovine sa Japanom, a Kolumbija je nedavno potpisala takav sporazum sa R. Korejom i u pregovorima je sa Japanom. Članstvo u TPP-u nudi mnogo koordinisaniji put ka ostvarenju njihovog cilja o proširenju veza sa azijskim tržištem.

7. Regionalno sveobuhvatno ekonomsko partnerstvo – RCEP

Udruženje zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN) je stvoreno 1967. godine. Dugo vremena, „većina ASEAN članica, zbog natprosečnog privrednog rasta, nije osećala potrebu za unapređenjem međusobne saradnje. Manje razvijene zemlje su gajile rezerve u pogledu čvršće integracije, jer su se plašile da slobodna trgovina može značiti kolaps domaćih *infant* industrijskih sektora, rast nezaposlenosti i pogoršanje platnobilansnih pozicija...“(Gajinov, 2000, str. 57).

Danas, ASEAN karakteriše aktivna subregionalna i regionalna saradnja. Stvaranje *neformalnog* ASEAN+3 (odnosno ASEAN + Kina, Japan i R. Koreja) de facto predstavlja ponovno lansiranje predloga Malezije o Istočnoazijskom ekonomskom odboru (EAEC). Grupacija je uspostavljena 1997. godine. i institucionalizovana 1999. godine. U okviru ASEAN+x ili ASEAN+1FTA⁶ formule potpisani su sporazumi o slobodnoj trgovini sa Japanom (2003), Kinom (2004), R. Korejom (2005), i Australijom, N. Zelandom i Indijom (2009). Godine 2005. na taj način stvoren je *formalni* Istočnoazijski samit (EAS), odnosno ASEAN+6. Članstvo u EAS se 2011. povećalo na 18 zemalja uključivši SAD i Rusiju.

Uspostavljanjem EAS-a, status ASEAN+3 je postao nejasan. Takođe, pojavilo se neslaganje među članicama u pogledu toga da li EAS ili ASEAN+3 treba da budu osnova iz koje će nići Istočnoazijska zajednica (EAC). Kina je predložila da se formiranje EAC ostvari putem koncentričnih krugova, pri čemu je ASEAN u centru, ASEAN+3 prvi, a EAS naredni krug. Japan je 2009. predložio koncept ekonomske zajednice koja uključuje članice EAS i koja se fokusira na političke veze, pri čemu je zajednička valuta *vrlo dalek cilj u budućnosti*. Kasniji sastanci ASEAN+3 i EAS nisu preciznije pojasnili ulogu ili oblik koji bi EAC trebalo da ima.

Pregovori o stvaranju Regionalnog sveobuhvatnog ekonomskog partnerstva (RCEP) su formalno otpočeli 2012. godine, a trebalo bi da se okončaju krajem 2015. godine. Jednostavno rečeno, RCEP je zona slobodne trgovine predvođena ASEAN-om, jer je čine 10 članica ASEAN-a plus partneri sa kojima su potpisani ugovori o slobodnoj trgovini. Ova integraciona grupacija prvobitno je nazivana ASEAN+1FTA, inspirisana velikom unutarregionalnom trgovinom u unutar-ASEAN+1 formaciji: ona iznosi 20% do 23% u slučaju ASEAN+1FTA sa Indijom, R. Korejom, Kinom i 24% do 25% u slučaju ASEAN+1FTA sa Novim Zelandom, Australijom, Japanom.

⁶ FTA predstavlja akronim reči koje na engleskom jeziku označavaju Zonu slobodne trgovine (Free Trade Area). Zbog lakšeg korišćenja strane literature, autor je zadržao naziv ASEAN+1FTA.

Tabela 2. Ekonomski indikatori privreda članica RCEP

	Stanovništvo		BDP		BDP p/c (USD)	Trgovina	
	(mil.)	(%)	(mlrd. USD)	(%)		(mlrd. USD)	(%)
Kina	1.350,7	19,2	8.227,1	11,4	6.091,0	3.866,9	10,4
R. Koreja	50,0	0,7	1.129,6	1,6	22.590,2	1.067,5	2,9
Indija	1.236,7	17,6	1.841,7	2,5	1.489,2	782,6	2,1
Kambodža	14,9	0,2	14,0	0,0	944,4	19,2	0,1
Indonezija	246,9	3,5	878,0	1,2	3.556,8	378,4	1,0
Laos	6,6	0,1	9,4	0,0	1.417,1	5,1	0,0
Mjanmar	52,8	0,7	52,5	0,1	861,0	20,4	0,1
Filipini	96,7	1,4	250,2	0,3	2.587,0	117,4	0,3
Tajland	66,8	0,9	366,0	0,5	5.479,8	477,1	1,3
Brunej	0,4	0,0	17,0	0,0	41.126,6	17,0	0,0
Malezija	29,2	0,4	305,0	0,4	10.432,1	424,0	1,1
Singapur	5,3	0,1	274,7	0,4	51.709,5	788,1	2,1
Vijetnam	88,8	1,3	155,8	0,2	1.755,2	228,4	0,6
Japan	127,6	1,8	5.959,7	8,2	46.720,4	1.684,4	4,6
Australija	22,7	0,3	1.532,4	2,1	67.555,8	517,8	1,4
Novi Zeland	4,4	0,1	167,3	0,2	37.749,4	75,6	0,2
RCEP ukupno	3.400,5	48,3	21.180,6	29,2	18.879,1	10.469,6	28,3

Primedba: Svi podaci su uzeti od Svetske banke, dok su BDP i BDP p/c za Mjanmar uzeti iz Sekretarijata ASEAN-a.

Izvor: World Bank, World Development Indicators, 2014

Šesnaest članica RCEP-a bi obuhvatilo 48,8% svetskog stanovništva, 28,7% svetskog BDP-a (sa ukupnim BDP-om članica od 21.200 mlrd. USD 2013. godine), 27% svetske trgovine i 24,4% SDI u svetu. Što se tiče učešća trgovine unutar RCEP u ukupnoj trgovini članica postoje različite procene. Većina autora smatra da bi ono iznosilo oko 40%, dok drugi procenu pomeraju do čak 60% (tabela 2). U ovom trenutku prosečna carinska stopa iznosi 6,94%.

Od RCEP se očekuje: 1) jačanje ASEAN-a i regiona IA kao proizvodne baze, povećanje nivoa liberalizacije carina, činjenje pravila o poreklu liberalnijim i snaženje liberalizacije trgovine uslugama; 2) smanjenje posledica fenomena *činije špageta* i 3) jačanje *centralnog položaja ASEAN-a*.

Poredeći TPP i RCEP po ekonomskim indikatorima može se uočiti da „RCEP članice sveukupno imaju značajno veće stanovništvo - 3,4 mlrd. u poređenju sa TPP članstvom koje ukupno iznosi 0,8 mlrd. TPP članice imaju viši BDP - 28.000 mlrd. USD, u poređenju sa članicama RCEP - 21.000 mlrd. USD. Obim ukupne trgovine ili zbir izvoza i uvoza je sličan za TPP i RCEP, pri čemu u svakoj (*grupaciji*) iznosi oko 10.000 mlrd. USD. ...Konačno, trebalo bi

primetiti da je prosečni BDP p/c značajno veći za članice TPP-a (32.751 USD) u poređenju sa članicama RCEP (18.879 USD), što odražava činjenicu da su nisko dohodovne privrede uključene u RCEP“ (Urata, 2014, str. 122).

Sličnost između dve regionalne grupacije, TPP i RCEP, se odnosi na činjenicu da obe predstavljaju mogući put za ostvarenje FTAAP. Obe se zalažu za liberalizaciju trgovine, i smanjenje carinskih i necarinskih barijera trgovini i investicijama; obe uključuju elemente otvorenog regionalizma; i predstavljaju stepenicu ka većim i sveobuhvatnijim integracionim celinama.

Međutim, razlike između ove dve grupacije su brojnije i pretežu u odnosu na sličnosti. Prva razlika se odnosi na članstvo kako u pogledu ukupnog broja, tako i nivoa privrednog razvoja. Ovo poslednje se pre svega odnosi na niskodohodovne Kambodžu, Laos i Mjanmar. Pored toga, RCEP, bar za sada, isključuje zemlje Američkog kontinenta, dok Kina i još neke azijske zemlje ne učestvuju u pregovorima o TPP-u.

Druga razlika se odnosi na motive i ciljeve: RCEP je podstaknut posle finansijske krize 1997/98. godine u cilju povećanja sposobnosti regiona da spremnije reaguje na različite ekonomske šokove, dok je TPP lansiran radi ubrzanja realizacije APEC ciljeva o slobodnoj trgovini i investicijama. Ciljevi TPP i RCEP su različiti, jer je TPP usmeren ka povećanju unutargrupacijske trgovine i investicija, promovisanja inovacija, privrednog rasta i razvoja, i zaposlenosti, dok je cilj RCEP-a sveobuhvatan sporazum o ekonomskom partnerstvu članica radi ostvarenja pravičnog privrednog razvoja.

Treće, oblasti koje su obuhvaćene TPP-om i RCEP-om su sasvim različite. Glavne razlike leže u domenu javnih nabavki, zaštite prirodne sredine, kretanja radne snage, itd.

Četvrta razlika se odnosi na metode i način funkcionisanja dva trgovinska aranžmana: RCEP se zasniva na postepenom i sekvencijalnom pristupu po kome se različite komponente ugovora pregovaraju i menjuju po različitom vremenskom rasporedu u zavisnosti od težine dostizanja sporazuma, dok TPP koristi sveobuhvatni pristup *iz jednog poteza*. RCEP je spremniji da prihvati izuzetke (poljoprivreda ili usluge) i da izbegne nametanje ograničenja na domaću privrednu regulativu, predviđajući 90-procentnu liberalizaciju trgovine na bazi liberalizacije trgovine koje su ostvarile članice ASEAN+6. S druge strane, TPP želi 100-procentnu eliminaciju carina (mada stope liberalizacije trgovine za neke članice mogu biti 97-98% zbog političke osetljivosti nekih proizvoda).

Peto, razlike postoje u odnosu na tretman najmanje razvijenih zemalja. Tome nema mesta u TPP-u, iako će on obezbediti najmanje razvijenim privredama različit vremenski raspored za primenu sporazuma. S druge strane, RCEP će dati specijalan i različit tretman najmanje razvijenim članicama.

8. Azijsko-pacifička zona slobodne trgovine – FTAAP

Ideja o pacifičkoj zoni slobodne trgovine koju je 1966. g. zagovarao japanski ekonomista Kiyoshi Kojima, čije su praktičnije konture oblikovane 1994. godine u Bogoru, je u FTAAP dobila svoj konačni oblik. Takav sporazum bi predstavljao najveću pojedinačnu liberalizaciju u svetskoj istoriji. Sveukupno, formiranje FTAAP je izazov i mogućnosti koje ovaj integracioni aranžman nudi su mnogobrojne. Sada je potrebno da se postave osnove u cilju transformisanja FTAAP od čiste vizije u realnost.

FTAAP je dugo bio na marginama interesa zemalja A-P regiona, pošto su SAD i azijske NiZ radile na sopstvenim trgovinskim inicijativama. U SAD, TPP ima prioritet u odnosu na FTAAP. Nasuprot tome, Kina daje prednost FTAAP kao potencijalnoj kontrateži TPP-u predvođenom SAD. U većem delu Azije, FTAAP se posmatra kao šira platforma koja bi mogla da predstavlja kompromis između TPP-a predvođenog SAD, koji favorizuje razvijene privrede i RCEP, koji odražava interese *novoindustrijalizovane* Azije. Zato je posebno značajno što bi FTAAP uključio i SAD i Kinu.⁷

Ciljevi FTAAP bi se mogli sumirati kako sledi: „1) da stvori pozitivne dobitke od slobodne trgovine inducirane najvećim jedinstvenim trgovinskoim blokom na svetu; 2) da postane kamen temeljac ostvarenju slobodne trgovine u svetu podsticanjem STO i nečlanica, kao što je EU, da nastave multilateralne Doha pregovore; 3) da postane najbolji mogući *plan B* za Doha pregovore; 4) da spreči konkurentsku liberalizaciju u A-P regionu i ublaži negativne efekte umnožavanja ... međusobno preklapajućih regionalnih trgovinskih sporazuma ...; 5) da revitalizuje APEC-a; 6) da popravi kinesko-američki ekonomski konflikt... i 7) da održi američko angažovanje u Aziji” (Basu Das, 2014, str. 4).

FTAAP ima brojne prednosti u odnosu na TPP i RCEP, jer zbog ograničenog članstva i strogih pravila o poreklu TPP razbija proizvodne mreže u IA, kao što i RCEP isto to čini ne uključujući ekonomske entitete na istočnoj obali Pacifika. Međutim, postoje i nepoželjni faktori stvaranja FTAAP. Prvo, to je njegova kompleksnost. Iako će FTAAP imati mnogo manje članica nego STO, on ima veoma sličnu demografsku strukturu, i njegove članice imaju sasvim različite interese i ciljeve. Drugo, FTAAP je isprva bio inkorporiran u agendu APEC-a 2006. godine pod okriljem SAD. Međutim, SAD su TPP učinile svojim sadašnjim imperativom, pokazujući manji interes za FTAAP-om.

⁷ Ugovor o bilateralnim investicijama i trgovini (BITT) koji stvara zonu slobodne trgovine između SAD i Kine će voditi spajanju TPP i RCEP pravila i otvoriti put za ZUR da se adaptiraju na trgovinska pravila sledeće generacije. Iako takav proces može da bude dug i mukotrpan, iz perspektive regionalne ekonomske integracije u A-P regionu on je konzistentan sa FTAAP i na taj način vredan ozbiljne pažnje na obe strane.

Postoje dva moguća scenarija razvoja integracionih procesa u regionu: 1) spajanje RCEP i TPP radi formiranja FTAAP (TPP sa SAD kao vodećom članicom i RCEP sa Kinom i ASEAN-om kao predvodnicima), i 2) RCEP i TPP ostaju odvojeni, bez dualnog članstva SAD i Kine.

Zemlje članice, naročito one sa dualnim članstvom, biće za spajanje RCEP i TPP da bi se izbegla neefikasnost koja potiče iz koegzistiranja dva regionalna trgovinska bloka. Takođe, veća zona slobodne trgovine podrazumeva veći efekat *stvaranja trgovine* za zemlje članice u odnosu na efekat *odvraćanja trgovine*. Međutim, zemlje članice, kako RCEP-a, tako i TPP-a su na različitim nivoima privrednog razvoja što će voditi do različitih prioriteta u pregovorima i rezultirati *dual-track* pristupom.

RCEP i TPP mogu biti komplementarni i koegzistirati, bez potrebe da se spajaju da bi postali FTAAP. Oni se mogu posmatrati kao dve etape za ostvarenje FTAAP. ZUR u IA mogu prvo učestvovati u RCEP, a zatim se pridružiti TPP kada ostvare viši nivo privrednog razvoja. Sveukupno, postoji više šansi da RCEP i TPP ostanu odvojeni, u tom slučaju uživaju veću podršku azijskih zemalja koje žele američko prisustvo u A-P regionu, ali ipak na distanci od *azijskih pitanja*.

„I RCEP i TPP su održivi putevi ka izgradnji FTAAP i svaki od njih ima svoje komparativne prednosti: RCEP više predstavlja ciljeve ZUR za regionalnom ekonomskom integracijom; TPP predstavlja nameru industrijalizovanih RZ da stvore trgovinska pravila 21. veka. Očigledno je da FTAAP mora da uzme u obzir obe grupe ciljeva. Inkorporiranje RCEP i TPP u FTAAP, i postepeno uklanjanje i spajanje ove dve grupacije je u najboljem interesu celog A-P regiona, i stoga najrazumniji strateški izbor za region“ (Guoqiang, Yhenyu, 2015, str. 37).

9. Zaključak

Zbog svog ogromnog potencijala, A-P region će i u budućnosti biti od rastućeg značaja. Ekonomske veze unutar regiona će postati još bliže pod kombinovanim uticajem trgovine i investicija. Rezultat će biti konsolidacija postojeće blokovske strukture, pri čemu će se na Pacifiku razviti jak regionalni blok, koji će zauzeti svoje mesto zajedno sa evropskim i severnoameričkim blokovima.

Sveukupno, „iako je umnožavanje trgovinskih sporazuma u A-P regionu odvratilo pažnju od APEC-a ipak ova integraciona grupacija i dalje zadržava brojne prednosti. Prvo, njena inkluzivna priroda je u velikoj meri omogućila da se izbegne nadmetanje za članstvo. APEC uključuje sve najdinamičnije aktere regiona, ... dok TPP izostavlja Japan, Kinu i R. Koreju, a ASEAN+x grupacije zemlje Američkog kontinenta... Štaviše, APEC ima sposobnost da uravnoteži političke stavove budući da predloži o trgovinskim aranžmanima obično

odražavaju prioritete zemlje predlagača. Na primer, TPP se posmatra kao način povećanja američkog uticaja, dok EAC naglašava obnovljenu ulogu Japana. Međutim, APEC-ova etablirana i inkluzivna priroda ograničava mogućnosti svake članice da samopromoviše svoje posebne interese” (Aggarwal, Volberding, 2010, str. 12).

Mnogi autori smatraju da grupacije ASEAN+3 i ASEAN+6 mogu biti izvor velikih problema za odnose unutar regiona. Prvo, zato što im nedostaje bilo koja značajnija institucionalizacija van ASEAN-ovih 10 ključnih članica. Iako je ASEAN zaključio sporazume o slobodnoj trgovini sa Kinom, R. Korejom i Japanom, trgovinski sporazumi između ova tri aktera ne postoje. Ovo stvara segmentiran trgovinski blok koji ne vodi ni integraciji, niti sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini. Drugo, postoje predlozi za ASEAN+8 koji bi uključio SAD i Rusiju, u želji da se uključe rastući interesi za region ovih zemalja. Iako ASEAN+8 predstavlja zadiranje u funkcije APEC-u, on isključuje Kanadu i zemlje LA, i narušava realizaciju FTAAP. Spremnost ASEAN-a da potpiše sporazume o slobodnoj trgovini koji premošćavaju A-P region je pomogla da se Azija smesti na čelo svetske trgovinske liberalizacije, kao i da se podstakne liberalizacija trgovine u azijskim zemljama koje nisu članice ASEAN-a. Drugim rečima, otvorenost ASEAN-a ka ovim sporazumima je stvorila neku vrstu regionalne trke u ovom domenu.

SAD aktivno promovišu svoje interese i preko Pacifika i preko Atlantika. Na azijsko-pacifičkoj strani manifestacija američke trgovinske politike je TPP, a na atlantskoj Transatlansko trgovinsko i investiciono partnerstvo (TTIP). Gašenje planova o Američkoj zoni slobodne trgovine (FTAA) je probudilo proces rastućeg fokusiranja i integracije na i sa pacifički orijentisanim zemljama Američkog kontinenta. To je takođe imalo negativne posledice. Došlo je do zastoja u ekspanziji MERCOSUR-a, a Andska zajednica je utonula u krizu identiteta.

Suviše je rano da se donesu definitivni zaključci o budućoj FTAAP. Postoje pregovori o pridruživanju Kine TPP-u i o interesima SAD u RCEP. RCEP i TPP su još uvek u fazi pregovaranja i nije jasno kakav bi oblik imala eventualna FTAAP.

Važno je imati nekoliko ključnih stvari na umu. Prvo, ASEAN bi trebalo da zadrži svoju *centralnu poziciju* i da ozbiljno odgovori na bilo koji potencijalni konflikt koji potiče iz RCEP i TPP. Drugo, pošto ASEAN članice imaju koristi od činjenice da su im kako SAD, tako i Kina ključni partneri, vrlo je važno da obe zemlje zadrže zainteresovanim za izgradnju regionalnih trgovinskih institucija. Konačno, zemlje koje imaju dualno članstvo – 4 ASEAN članice (Brunej, Malezija, Singapur i Vijetnam) i Australija, Japan i Novi Zeland – žele da liberalizacija trgovine bilo putem TPP, bilo putem RCEP ne stvori konfliktna pravila. Harmonizacijom pravila u oba sporazuma ove zemlje bi mogle da pomognu da se snize poslovni i transakcioni troškovi u regionu.

Ono što A-P regionu zaista treba je jedan inkluzivni blok, koji odražava interese kako razvijenih, tako i privreda u razvoju, i koji počiva pre na ekonomskim koristima nego na strateškom nepoverenju.

Literatura

- Aggarwal, V. & Volberding, P. (2010). Beyond Bogor: Reflections on APEC's Future. *Japan Spotlight*, Tokyo, (Sep./Oct.), 10-13.
- Basu Das, S. (2014). RCEP and TPP: Can They Converge into an FTAAP? *ISEAS Perspective*, Singapore, 60, 1-11.
- Chaponniere, J.R. (1997). *Trade and Investment in the Asia-Pacific Region*, Ed. by Henry-Claude de Bettignies (p. 166-184). London, Boston: International Thomson Business Press, inseed Euro-Asia Centre.
- Everett, M.W. & Sommerville, M.A. (Eds) (1995). Multilateral Activities in South East Asia. Pacific Symp: Institute for National Strategic Studies; Fort Lesley J. Mc. Nair; Wash.: Nat. Defense Univ. Press. - XV, p. 139-152.
- Fernandez Jilberto, A.E. & Mommen, A. (eds.) (1996). Liberalization in the Developing World: Institutional and Economic Changes p. 1-27. In: *Latin America, Africa and Asia – XIV*. London, New York: Routledge.
- Gajinov, D. (1997). *Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu*. Beograd: Naučna knjiga.
- Gajinov, D. (2000). ASEAN kao okvir privrednog razvoja i ekonomske integracije zemalja Jugoistočne Azije. *Ekonomske signali*, 76, 57-59.
- Gajinov, D. (2002) Vanevropski procesi ekonomske integracije. *Globus*, 27, 73-88.
- Garnaut, R. (1996). *Open Regionalism and Trade Liberalization*. Singapore: Institute for Southeast Asian Studies & Sidney: Allen & Unwin.
- Goeltom, M.S. (1997). Asia's Economic Prospects in the 21st Century and the Role of AFTA. *The Indonesian Quarterly*, 25(3), 276-283.
- Guoqiang, T. & Yhenyu (2015). Asia Pacific Free Trade Area: A Road Map and Priority Tasks. *China Focus*, 6, 36-38.
- Kotschwar, B. & Schott, J.J. (2013). The Next Big Thing? The Trans-Pacific Partnership and Latin America. *Quarterly Americas*, Spring, 81-87.
- Lele, J. & Ofori-Jeboah, K. (eds.) (1996). Unravelling the Asian Miracle: Explorations in Development Strategies, Geopolitics and Regionalism - VIII (p. 1-21). Dartmouth: Aldeshot etc.
- Powers, K. & Goertz, G. (2011). The Economic - Institutional Construction of Regions: Conceptualisation and Operationalisation. *Review of Institutional Studies*, 37(5), 2387-2415.
- Tarmidi, L.T. (2013). Paving the Future Path of APEC: The Need for New Vision. In: *Enhancing APEC Resiliency: More Integrated, Connected, Sustained and Inclusive Development* (p. 154-166). APEC Study Centre Consortium Conference, July 26-27th, 2013, Jakarta, Indonesia.

- UNCTAD (1997). Proceedings of the International Conf. on East Asian Development. Kuala Lumpur, 1 March 1996. – UNCTAD, Geneva & Institute of Strategic & Int. Studies, Kuala Lumpur.
- UNESCAP (2009). Crisis Reinforces Need for Stronger Trade and Financial Integration in Asia and the Pacific. In: *Studies in Trade and Investment*. New York, Kuala Lumpur: UNESCAP.
- UNESCAP (2013). Preferential Trade Policies and Agreements. In: *Asia-Pacific Trade and Investment Report 2013: Turning the Tide: Towards Inclusive Trade and Investment*. Bangkok: UNESCAP.
- Urata, S. (2014). A Stages Approach to Regional Economic Integration in Asia Pacific: The RCEP, TPP, and FTAAP. In: *New Directions in Asia/Pacific Economic Integration*. China National Committee for Pacific Economic Cooperation, Honolulu: East-West Center/Ambassador Tang Guoqiang, Petri P.A. (eds.), p. 119-130.
- Yang, S.-C. (1994). *Manufactured Exports of East Asian Industrializing Economies: Possible Regional Cooperation*. Shu-Chin Yang (ed.), Armonk (N.Y.) London: Sharpe - XII, 274 p.
- Yip, W. K. (2001). Prospects for Closer Economic Integration in East Asia. *Stanford Journal of East Asia Affairs*, 1, 106-111.

TRANSPACIFIC ECONOMIC INTEGRATION PROCESSES

Abstract: Asia-Pacific (AP) region is the world's most important region today from the viewpoint of long-term economic growth. It is also the extremely important cite of rivalries or partnerships - or both - between China and the United States. The strong expansion of trade, investment and other economic ties within the AP region has stimulated the process of economic integration. The network of bilateral and regional free trade agreements has increased dramatically in recent years, linking virtually all major trading countries in the region, with one exception: either the US or China have not become members of the free trade arrangements involving the other country. The paper examines the scope, principles and characteristics of economic relations and cooperation in the AP region. The issue of whether Asian efforts for regional integration have been compatible with an open multilateral trading system at the global level is also addressed. The paper also assesses changes in the dynamics of regional integration and its future prospects. In this sense, in the Asia Pacific there are now two tracks which lead to the formation of a Free Trade Area of the Asia-Pacific (FTAAP): asian, based on the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) and trans-pacific, based on Trans-Pacific Partnership (TPP).

Keywords: economic integration, Asia-Pacific region, open regionalism, ASEAN, EAC, RCEP, APEC, TPP, FTAAP.

Biografija autora

Dejana Gajinov je rođena u Beogradu. Diplomirala, magistrirala i doktorirala na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Engleski, francuski, španski i ruski jezik - aktivno znanje. Za engleski i francuski jezik ovlašćeni sudski tumač. Predmet istraživanja: privredni razvoj i međunarodni ekonomski odnosi. Objavljeni radovi: knjiga "Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu", 5 zbornika radova i brojni članci u naučnim časopisima. Naučni simpozijumi: više domaćih i ino-simpozijuma (Kongresi međunarodne federacije o Latinskoj Americi i Karibima - FIEALC i Međunarodni Kongresi amerikanista - ICA). Organizator i urednik jednog naučnog simpozijuma. Gostujući profesor na Institutu za ekonomiju, Moskva, predmet: Međunarodni ekonomski odnosi, od 2001-2014.g. Predsednik Centra za globalni ekonomski razvoj. Više od 25 godina radi u privredi, u domaćim i stranim kompanijama, na rukovodećim funkcijama. Od jula 2008.g., u Grupi kompanija EAST LINE, Moskva, kao direktor Sektora prekvalifikacija, tendera i nabavki.